РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 364.01

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/5-84-1>**Красота О. В.**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

АКТУАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ

У статті досліджено еволюцію соціальної політики й узагальнено підходи до її визначення. Зосереджено увагу на доцільності актуалізації функцій соціальної політики, зміщення акценту з домінуючої функції соціального захисту і допомоги найменш забезпечених верств населення до сучасної функції соціального залучення всіх громадян у всі сфери суспільного життя. Обґрунтовано необхідність зміни підходу до соціальної політики на основі концепції соціальної інклюзії. Визначено, що соціальну інклюзію можна трактувати як бажану ситуацію, за якої всі члени суспільства мають достатні можливості й доступ до ресурсів для повноправної і повноцінної участі в усіх сферах суспільного життя. При цьому соціальна інклюзія не обмежується тільки соціальною сферою, а проявляється і в економічній, і в публічній, і політичній сферах суспільного життя.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний захист, держава загального добробуту, соціальна інклюзія, соціальна ексклюзія.

Постановка проблеми. Домінуючими цілями державної економічної політики є економічне зростання та нарощення обсягів ВВП. Водночас соціальні аспекти розвитку все ще розглядаються як її вторинні цілі. Зміст соціальної політики традиційно зводиться до соціального захисту та надання соціальних трансфертів малозабезпеченим верствам населення у поєднанні із законодавчо встановленим рівнем мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму. Склалася усталена точка зору ототожнення соціальної політики виключно з політикою захисту громадян від несприятливих соціальних й економічних обставин, від бідності, що призвело до закріплення поглядів на неї як на політику щодо виживання та подолання.

Такий погляд на соціальну політику як на залишкову вважаємо у XXI ст. дещо обмеженим. А власне соціальна політика в її нинішньому прояві неспроможна ефективно реагувати на соціальні та економічні виклики сьогодення, тому необхідно створити таке теоретичне підґрунтя, яке б пояснювало шляхи підвищення добробуту людей. Такою ключовою концепцією може стати оновлена теорія соціальної політики на основі соціальної інклюзії.

Таким чином, назріла необхідність актуалізувати значення соціальної політики, переглянути й осучаснити її функції, насамперед на основі соціальної інклюзії, підняти її на один рівень з іншими важливими (у загальноприйнятому розумінні) політиками – фінансовою та монетарною. І лише на основі максимальної координації усіх видів економічної політики держави можливе забезпечення стабільних темпів економічного зростання національних економік.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні основи формування соціальної політики, розроблення практичних рекомендацій її реалізації досліджуються науковцями протягом багатьох століть, однак лише в останні десятиліття їх вивчення набуло масового характеру. Серед провідних дослідників вказа-

ної проблематики варто виокремити роботи зарубіжних авторів М. Вебера, П. Кеннеді, Л. Платт, П. Спікера, П. Флора, а також таких вітчизняних авторів, як О. Грачов, В. Деріга, С. Кудлаєнко, Е. Лібанова, Т. Семігіна, Б. Токарський та ін.

Водночас феномен соціальної інклюзії є відносно новим для наукових досліджень. Загально-теоретичні аспекти соціальної інклюзії висвітлено у працях таких зарубіжних учених, як Е. Аткинсон, Е. Марльє, Х. Сілвер, Е. Фелпс. Окремі її аспекти знайшли відображення у працях таких вітчизняних учених, як С. Бабенко, О. Балакірева, В. Дмитрук, Р. Жиленко, В. Звонар, Н. Ільченко, Е. Лібанова, Т. Попова, Т. Перегудова, Ю. Савельєв та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На разі за наявності значної кількості робіт, присвячених різним аспектам соціальної політики, не вистачає ґрунтовних наукових розробок її реалізації на основі соціальної інклюзії.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є перегляд концептуальних основ соціальної політики, визначення соціальної інклюзії як імперативу соціальної політики у третьому тисячолітті.

Виклад основного матеріалу. Соціальна політика є вагомим продуктом цивілізації, має власну історію формування і розвитку. Вона не є усталеною, а змінюється під впливом багатьох викликів та ризиків, які виникають у кожній країні протягом певного історичного періоду часу (рис. 1).

Окремі елементи соціального захисту як передумови формування соціальної політики держави можна знайти ще у стародавньому світі. Йдеться про запровадження з боку держави допомог бідним, сиротам, інвалідам війни (Афінська держава, Київська Русь), жертвам стихійних лих (кодекс законів царя Вавилону Хаммурапі) тощо.

Важливу роль у закладанні фундаменту соціальної політики держави відігравали братства (православні громадські об'єднання XV–XVII ст., які створювали лікарні та інші благодійні заклади для захисту найменш захищених верств населення) та громади (організаційна структура селян-

Рис. 1. Еволюція розвитку соціальної політики

Джерело: складено автором

ства XVI–XVIII ст., яка несла основний тягар соціальної допомоги нужденним на селі).

Якщо діяльність братств та громад відбувалася здебільшого на основі суспільної опіки і приватної благодійності, то початком законодавчого встановлення соціальної політики на загальнодержавному рівні вважається 1601 р., коли королева Англії Єлизавета I видала «Закони про бідних». Аналогічні закони почали прийматися й в інших країнах світу, а бідність почали розглядати з точки зору тих, хто «заслужив» або «не заслужив» на отримання соціальних допомог. Такий підхід став фундаментом для багатьох урядових стратегій у подальших практиках реалізації соціальної політики та наданні соціальної допомоги.

Проте вже у XVIII–XIX ст. відбулося певне гальмування розвитку соціальної політики. Це пояснюється домінуванням на той час ліберальних настроїв невтручання держави в природні процеси розвитку ринкової економіки. Прихильники теорії laissez-fair були впевнені, що ринок здатний розвиватися самостійно, а соціальний захист населення з боку держави є шкідливим, оскільки перешкоджає індивідуальній свободі і відповідальності особи за свої вчинки. Зайвою також була проголошена відповідальність держави за такі «провали ринку», як безробіття з незалежних від робітника причин [1].

Проте соціальні й економічні катаклізми, циклічність економічного розвитку, боротьба робітничого класу проти соціальної незахищеності змінили ставлення до ролі держави у суспільстві та меж її відповідальності. Ідеалізація індивідуалізму, погляд на розвиток суспільства як на процес виживання найбільш пристосованих індивідуумів не виправдали себе. Була визнана необхідність посилення втручання держави в соціально-економічні процеси. П. Флора зазначав, що сучасна держава з її системою соціальної політики є європейським винаходом і виникла як відповідь на проблеми, які були породжені капіталістичною індустріалізацією [2].

Теоретичне розроблення проблем соціальної політики розпочалося на межі XIX–XX ст. і пов'язане з діяльністю організації «Союз соціальної політики» у Німеччині. А сам термін «соціальна політика» був запропонований основоположником теорії добробуту Лоренцом фон Штайном (1815–1890 рр.).

Одним із перших, хто на практиці почав втілювати ідеї теорії добробуту і соціальної політики, був рейхсканцлер Германської імперії Отто фон Бісмарк-Шенгаузен. За його ініціативи протягом 1883–1889 рр. було прийнято низку соціальних законів (закони про страхування на випадок хво-

роби, від нещасних випадків, у зв'язку зі старістю та інвалідністю). Цими законами була встановлена відповідальність держави за тих, хто опинився у стані нужденності і бідності.

Подібна практика почала розповсюджуватися й в інших країнах світу. Так, у Великій Британії за ініціативи її прем'єр-міністра Девіда Ллойд Джорджа протягом 1908–1911 рр. було прийнято закони про пенсії за віком, «Білль про національне страхування». Закони про державне соціальне страхування було прийнято також в Італії, Австрії в 80–90-ті роки XIX ст., у Франції, Бельгії та Нідерландах – на початку XX ст.

Таким чином, вже на рубежі XIX–XX ст. було зроблено значний крок в усвідомленні значущості соціальної політики та у формуванні фундаменту для її подальшого практичного втілення. Проте альтернативне визнання домінуючої ролі держави у вирішенні соціальних проблем суспільства відбулося лише після Першої світової війни та особливо після Великої депресії 1929–1933 рр. Одним із серйозних наслідків останньої стала поява циклічного безробіття, що спричинило величезні економічні і соціальні втрати. Вагомою стала реакція держави, спрямована на їх подолання.

У цей же час почали з'являтися фундаментальні теоретичні дослідження, які приділяли серйозну увагу не лише економічним, а й соціальним проблемам. Теоретичні погляди одного з найвидатніших учених XX ст. Джона М. Кейнса полягали в тому, що макроекономічна політика, яка традиційно зводиться до фінансової та монетарної, повинна бути чутливою й до її соціального складника. Ці ідеї Кейнса відобразилися на практиці економічних політик США («Новий курс» Рузвельта), Великої Британії (модель Беверіджа) та інших країн.

Якщо з ім'ям О. Бісмарка пов'язують виникнення соціальної держави, то з ім'ям В. Беверіджа – виникнення широковідомої західноєвропейської моделі «держави загального добробуту». Принцип діяльності останньої можна описати за такою схемою: держава відповідальна за надання базових гарантій соціального захисту всього населення; роботодавець – за соціальне страхування найманих працівників; працівник – за додаткове особисте страхування. Модель В. Беверіджа передбачала боротьбу з п'ятьма найбільшими соціальними бідами людини протягом усього періоду її життя: бідністю, хворобами, безробіттям, поганим житлом, недостатньою освітою й отримала назву соціального захисту «від колиски й до могили».

Проте справжня експансія соціальної політики відбулася у повоєнний період, у 50–60-ті роки XX ст. Саме у цей період – період економічного підйому – стало можливим більше уваги приділяти соціальним аспектам економічного розвитку, у структурі державних витрат розвинених країн почала зростати частка видатків на різноманітні соціальні програми. Відповідальність за рівень добробуту у суспільстві була перекладена на державу, й було визнано, що самі громадяни, приватні підприємства та громади не в змозі значно підвищити його рівень. Німеччина, Франція, Іспанія та інші держави закріпили статус соціальної держави на конституційному рівні.

Фундаментальною основою розвитку західної цивілізації було визнано ідеологію добробуту, а подальший розвиток ідей соціальної держави став однією з наріжних цінностей Заходу. Дотримання соціальних прав у суспільстві відбувалося шляхом реалізації таких *основних функцій соціальної*

політики, як установлення мінімальних соціальних стандартів (законодавчо встановлені рівні прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати) й надання різноманітних соціальних допомог. Фінансування цієї системи здійснювалося за рахунок перерозподілу доходів через страхування та податкову політику (насамперед через прогресивну систему оподаткування). Характерною ознакою моделі соціальної держави стала розвинена система соціального захисту, витрати на яку передбачалися не менше 20–25% ВВП, а частка у державному бюджеті соціальних видатків на охорону здоров'я й освіту мала становити не менше 7–9% та 4–6% ВВП відповідно [3].

Таке невинне зростання соціальних видатків протягом останнього пів століття стало негативно впливати на економіку й порушувати ефективність її функціонування. Із кінця 90-х років XX ст. наростає критика соціальної держави та держави загального добробуту. Зростаючі соціальні видатки стали високовитратними й такими, що перестали забезпечувати таку ж саму віддачу в плані економічної ефективності. Якщо в середині XX ст. працездатне населення цілком витримувало рівень податкового та соціального навантаження, необхідного для фінансування широких соціальних програм, то з часом ситуація змінилася. Збільшення тривалості життя, стрімке старіння населення, осучаснення медичних послуг тощо призвели на рубежі XX–XXI ст. не тільки до зростання демографічного навантаження на працездатне населення, а й до посилення фінансового тиску на систему пенсійного забезпечення та охорону здоров'я. Загострили проблему й наслідки світової економічної кризи 2008–2009 рр.: до демографічних змін, швидкого старіння населення, викликів пенсійного забезпечення додалися розширення неформальної зайнятості, міграційні процеси, етнічна нерівність тощо.

Основним результатом проведення соціальної політики на рубежі XX–XXI ст. дійсно стало певне зниження рівня бідності. Більшість стратегій соціальної політики (зокрема, Стратегія скорочення бідності, Світовий банк, МВФ, 1999; Цілі розвитку тисячоліття, Україна, 2000–2015) було сфокусовано саме на боротьбу з бідністю. Проте соціальна політика держави, орієнтована виключно на підтримку бідних і вразливих верств населення, не мала реальної ефективності у подоланні бідності, нерівності та соціального відчуження, оскільки не була сфокусована на гарантуванні всебічних та універсальних послуг соціального включення (інклюзії), забезпеченні вищого рівня доходу для всіх без винятку верств суспільства.

На прикладі проведення соціальної політики в Україні розглянемо її результативність у частині соціального захисту (табл. 1) й подолання бідності (рис. 2).

Аналіз табл. 1 свідчить про значну частку в структурі загальних доходів – більше третини – різноманітних соціальних допомог і поточних трансфертів, які були отримані вітчизняними домогосподарствами протягом 2010–2020 рр. Причому частка зазначених допомог була вищою у кризові і посткризові періоди (2010, 2014, 2015 рр., II квартал 2020 р.), тоді як за умови стабілізації економіки соціальна допомога малозабезпеченим верствам населення дещо скорочувалася (2016–2019 рр.). Окрім того, дані табл. 1 демонструють, що в кожному наступному періоді обсяги соціальних допомог і поточних трансфертів перевищували фактичні показники відповідних попе-

Таблиця 1

Динаміка соціальних допомог та інших одержаних поточних трансфертів в Україні протягом 2010–2020 рр., %

Показники \ Роки	2010	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2 кв. 2020
Частка у структурі доходів	38,5	37,2	37,2	34,1	33,4	32,5	31,7	37,4
До аналогічного попереднього періоду	–	–	117,2	106,1	126,8	118,0	111,1	105,4

Джерело: складено на основі даних [4]

редніх періодів. Це є свідченням виконання основних функцій соціальної політики на основі моделі соціальної держави.

Водночас аналіз рис. 2 віддзеркалює той факт, що після 2013 р. рівень абсолютної бідності всіх вітчизняних домогосподарств і домогосподарств із дітьми поступово зростає і досяг критично високих значень у 2015–2016 рр. за останні 12 років. Незважаючи на подальше зниження даного показника у 2017 і 2018 рр., можна констатувати таке: попри реалізацію однієї з основних поточних функцій соціальної політики, а саме збільшення різноманітних соціальних допомог та інших поточних трансфертів, проблема бідності в Україні й досі не вирішена. Подібну ситуацію можна спостерігати і в інших країнах світу.

Такі неоднозначні результати практичної реалізації соціальної функції держави вимагають перегляду концептуальних засад соціальної політики, формування нових принципів її здійснення у новому тисячолітті. Останнє десятиліття ознаменувалося усвідомленням необхідності переосмислення функцій соціальної політики як політики загального блага, відповідальності за яке несе держава. Йдеться про модифікацію моделі соціальної держави і формування такої моделі соціальної політики, яка б сприяла формуванню адекватного людського потенціалу, необхідного для успішного розвитку всіх членів суспільства. Уважаємо, що така *модель соціальної політики можлива на основі соціальної інклюзії, а сама соціальна інклюзія має стати імперативом соціальної політики.*

Розуміння функціонального призначення соціальної політики держави на сучасному етапі викликає значну кількість дискусій і відображається неоднорідністю підходів. Так, нині найчастіше науковці розуміють соціальну політику як *певну діяльність держави* щодо створення таких умов життя суспільства, за яких відбувається усунення

негативних наслідків ринкових процесів, забезпечення соціальної справедливості, досягнення соціальних цілей із використанням економічних важелів, підвищення добробуту його членів [6; 7].

Близьким за змістом є погляд на соціальну політику через *керуючий вплив держави*, заснований на формуванні правил та норм [8], або як певне зібрання нормативних положень, програм, документів, задекларованих намірів держави з приводу регулювання соціальної сфери [9, с. 207].

Такі погляди на соціальну політику характерні не тільки для українських науковців, а й для зарубіжних. Так, у найбільшому англомовному Інтернет-ресурсі визначень та перекладу The Web's Largest Resource for Definitions & Translations соціальна політика трактується як така, що насамперед стосується настанов, принципів, законодавства та діяльності, які впливають на умови життя, що сприяють добробуту людини [10]. А за твердженням фахівців Лондонської школи економіки і політичних наук соціальна політика стосується того, як держави та суспільства реагують на глобальні виклики соціальних і економічних змін, на бідність і міграцію, мають на меті знайти шляхи зменшення нерівності [11].

Проте найбільшого поширення в наукових колах нині набуло визначення соціальної політики держави як *політики, орієнтованої на соціальний захист населення*, тобто на надання соціальних виплат домогосподарствам у вигляді трансфертів у грошовій чи натуральній формі, які покликані пом'якшити ризики, пов'язані з хворобою, інвалідністю, втратою годувальника, безробіттям, соціальною незахищеністю, старістю [12]. При цьому до соціальної політики науковці додають політику регулювання доходів населення й оплати праці, політику зайнятості [13]. Акцентується увага на подвійному аспекті соціальної політики як такої, яку уряди використовують,

Рис. 2. Рівень абсолютної бідності в Україні, 2001–2018 рр.

Джерело: складено на основі [5, с. 3]

насамперед, для добробуту та соціального захисту та, по-друге, для опису практичної політики та шляхів розвитку добробуту [14].

Виходячи із вищезазначеного, можна констатувати, що сучасне уявлення про соціальну політику все ще базується на домінуючій концепції середини XX ст. держави загального добробуту, основною ідеєю якої є домінуюча роль держави у підтриманні мінімально необхідного рівня життя соціально незахищених прошарків населення. Вважаємо, що це положення нині дещо втратило свою актуальність, оскільки забезпечення виживання не означає забезпечення розвитку потенціалу особистості. Надання ж значної кількості різноманітних соціальних виплат, пільг, субсидій тощо має зворотну дію: чим більше фінансових ресурсів держава витрачає на соціальні видатки, тим більшою є втрата населенням мотивації до власного розвитку й нарощування особистісного потенціалу.

Саме тому вважаємо за необхідне переосмислити функції соціальної політики держави у третьому тисячолітті. Для цього слід змістити акцент з її домінуючої функції щодо соціального захисту найменш забезпечених верств населення до нової функції на основі соціальної інклюзії всіх членів суспільства (рис. 3). Суть останньої полягає у створенні максимально широкого кола умов, можливостей та стимулів розвитку для кожного, у включенні кожного до економічного, соціального, політичного і громадянського життя суспільства.

На рис. 3 репрезентовано погляд автора на необхідність зміни функціонального призначення соціальної політики, доцільність переходу від пасивного соціального захисту (що призводить до залежності та недостатності власних ініціатив) до активного на основі соціальної інклюзії (що надає широкі можливості та формує особисту відповідальність). Якщо патерналістське спрямування соціальної політики на основі пасивного соціального захисту призводить до настроїв соціального утриманства й послаблення мотивації до праці, то інклюзивний підхід сприяє зростанню можливостей реалізувати свій особистісний потенціал у всіх зазначених сферах суспільного життя.

Для аргументації доцільності ідеї розвитку соціальної політики на основі соціальної інклюзії

скористаємося результатами дослідження спеціалізованої організації ООН – Research Institute for Social Development (UNRISD). У роботі «Соціальна політика та інклюзивний розвиток» розкривається ідея підпорядкованості соціальної політики вирішенню проблеми інклюзії, обґрунтовується, чому й як соціальна політика має відповідати викликам, пов'язаним із суттєвими відмінностями умов життя різних верств суспільства та потребам інклюзії (включення) для забезпечення стійкого економічного зростання [15].

Соціальна інклюзія є відносно новою концепцією, а термін і донині не має універсального визначення. Зазначена концепція бере свій початок із теорії соціальної ексклюзії, яка сформувалася на початку 70-х років XX ст. у Франції, тому розглядається у більшості досліджень як протиставлення поняттю «соціальна ексклюзія». Проте вже наприкінці 80-х років XX ст. концепція соціальної інклюзії була прийнята Європейським Союзом як ключове поняття соціальної політики і в багатьох випадках замінила концепцію бідності. А під час Світового саміту із соціального розвитку (World Summit for Social Development, 1995 р.) соціальна інклюзія була визнана основною метою разом із цілями економічної політики урядів різних країн щодо забезпечення повної зайнятості та зменшення бідності. Розвиток даної концепції відбувався, головним чином, як реакція на кризу держави загального добробуту в Європі, що показала неспроможність на рубежі XX–XXI ст. вирішити актуальні соціальні й економічні проблеми суспільства.

Узагальнення теоретичних підходів до поняття соціальної інклюзії дає підстави визначати її як спосіб усунення бар'єрів, якими є економічна нерівність і бідність, на шляху до участі й доступу до ресурсів і можливостей; як процес змін у всіх сферах суспільного буття, що спрямований на утвердження соціальної рівності [16, с. 6]; як процес, спрямований суспільством на боротьбу з бідністю і соціальним відторгненням, тобто ексклюзією [17].

Наше бачення *соціальної інклюзії* полягає у тому, що це не просто протилежне соціальній ексклюзії поняття, а така бажана ситуація, за якої всі члени суспільства мають достатні можливості

Рис. 3. Зміна пріоритетності функцій соціальної політики у XX–XXI ст.

Джерело: складено автором

й доступ до споживання благ, володіння ресурсами (від матеріальних до сучасних інформаційних), процесів управління (що характеризують причетність до громадянського суспільства) для повноправної і повноцінної участі в усіх сферах суспільного життя. Іншими словами, сучасна соціальна політика на основі соціальної інклюзії має базуватися на створенні однакових умов для всіх громадян країни вести довге, здорове та продуктивне життя. Це призведе до появи більшої кількості людей, які будуть не пасивними споживачами соціальної допомоги, а тими, хто, навпаки, здатний робити свій внесок в економіку й розбудову громадянського суспільства.

Таким чином, можна стверджувати, що соціальна інклюзія є багатограним, інтегральним явищем суспільного життя, яке не звучується тільки до вирішення проблем найуразливіших верств населення. Соціальну інклюзію можна трактувати як бажану ситуацію, за якої всі члени суспільства мають достатні можливості й доступ до ресурсів для повноправної і повноцінної участі в усіх сферах суспільного життя. Тобто соціальна інклюзія не обмежується тільки соціальною сферою, а проявляється і в економічній, і в публічній і політичній сферах суспільного життя.

Якщо у багатьох розвинутих країнах світу соціальна інклюзія вже стала загальною практикою, то для України вона є однією з найсучасніших вимог часу, яка пов'язана з необхідністю вирішення низки економічних і соціальних про-

блем, формування справедливого демократичного суспільства з рівними правами та можливостями на основі переосмислення й осучаснення функцій соціальної політики.

Висновки і пропозиції. Розвиток світової цивілізації свідчить про зміну ставлення до соціальних проблем людства у цілому та до соціальної політики зокрема – від окремих елементів соціального захисту ще у стародавньому світі до економічної парадигми, заснованої на філософії вільного ринкового господарства й орієнтованої на недопущення активної регулюючої ролі держави, й далі – до проголошення значущості соціальної політики й побудови держави загального добробуту.

Останні десятиліття характеризуються пошуком більш інклюзивного та сталого розвитку економіки та суспільства. Назріла необхідність трансформації концептуальних засад соціальної політики, актуалізації її функцій. Для цього слід змістити акцент з домінуючої нині функції соціальної політики щодо соціального захисту і допомоги найменш забезпечених верств населення до нової функції щодо створення необхідних умов та надання рівних можливостей і доступу для розвитку людського потенціалу всіх без винятку членів суспільства. Це можливо зробити виключно на основі соціальної інклюзії – нової концепції ХХІ ст., яка замінила концепцію бідності. Така актуалізація функцій соціальної політики свідчить про перехід від політики утримання до політики розвитку.

Список використаних джерел:

1. Деріга В.В. Соціальна і гуманітарна політика. URL: <https://buklib.net/books/35821/> (дата звернення: 06.09.2020).
2. Flora P. The Development of Welfare States in Europe and America Transaction. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/e/9781351304924> (дата звернення: 06.09.2020).
3. Pinker S. Enlightenment Now: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress. New York : Viking, 2018. 576 p.
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 07.09.2020).
5. Бородчук Н., Черенько Л. Боротьба з COVID-19 в Україні: початкові оцінки впливу на бідність. ЮНІСЕФ, 15 квітня 2020. 8 с.
6. Грачов О.В. Інструменти удосконалення податкового регулювання соціальної політики в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2012. Вип. 1. С. 137–145.
7. Токарський Б.П. Поняття «соціальна політика» як об'єкт наукових досліджень. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки*. 2006. № 7. С. 26–32.
8. Лібанова Е.М. Стратегічні пріоритети соціальної політики України на початку ХХІ століття. *Демографія та соціальна економіка*. 2008. № 1. С. 9–22.
9. Кудлаєнко С.В. Державна соціальна політика у сфері економічних відносин: концептуальні засади. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 2. Т. 1. С. 206–209.
10. The Web's Largest Resource for Definitions & Translations. URL: <https://www.definitions.net/> (дата звернення: 10.09.2020).
11. Platt L. What is social policy? URL: <http://www.lse.ac.uk/social-policy/about-us/What-is-social-policy> (дата звернення: 10.09.2020).
12. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Social_protection_statistics_-_social_benefits (дата звернення: 11.09.2020).
13. Kennedy P. Key Themes in Social Policy. London : Routledge, 2013. 201 p.
14. Spicker P. Social Policy Themes and Approaches, 2nd edn. Bristol : Policy Press, 2008. 278 p. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0952076709356879> (дата звернення: 11.09.2020).
15. Social Policy and Inclusive Development. *UNRISD*. URL: [https://www.unrisd.org/80256B3C005BB128/\(httpThemes\)/45BFA59AD19785868025791F0044BF07?OpenDocument](https://www.unrisd.org/80256B3C005BB128/(httpThemes)/45BFA59AD19785868025791F0044BF07?OpenDocument) (дата звернення: 11.09.2020).
16. Попова Т.Л. Соціальне залучення: концептуальні підходи до визначення. *Державне управління: теорія та практика*. 2013. № 1. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej17/PDF/16.pdf> (дата звернення: 11.09.2020).
17. Atkinson A.B. Analysing and Measuring Social Inclusion in a Global Context. United Nations. New York, 2010. URL: <http://www.un.org/esa/socdev/publications/measuring-social-inclusion.pdf> (дата звернення: 11.09.2020).

References:

1. Derega V.V. (2012). *Sotsialna i humanitarna polityka* [Social and humanitarian policy]. Available at: <https://buklib.net/books/35821/> (accessed 6 September 2020).
2. Flora P. (2017). *The Development of Welfare States in Europe and America Transaction*. Available at: <https://www.taylorfrancis.com/books/e/9781351304924> (accessed 6 September 2020).
3. Pinker S. (2018). *Enlightenment Now: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress*. New York: Viking, 576 p.
4. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 7 September 2020).
5. Borochnuk N., Cherenko L. (2020). *Borotba z Covid-19 v Ukraini: pochatkovi otsinky vplyvu na bidnist* [Fighting Covid-19 in Ukraine: initial impact assessments on poverty]. UNICEF, 8 p. (in Ukrainian)
6. Grachov O.V. (2012). *Instrumenty udoskonalennya podatkovoho rehulyuvannya sotsialnoyi polityky v Ukraini* [Tools for improving the tax regulation of social policy in Ukraine]. Financial and credit activities: problems of theory and practice, iss. 1, pp. 137–145.

7. Tokarsky B.P. (2006). *Ponyattya «sotsialna polityka» yak ob'ekt naukovykh doslidzhen* [The concept of «social policy» as an object of scientific research]. *Lesya Ukrainka Scientific Bulletin of Volyn State University*, no. 7, pp. 26–32.
8. Libanova E.M. (2008). *Stratehichni priorytety sotsialnoyi polityky Ukrayiny na pochatku XXI stolittya* [Strategic priorities of social policy of Ukraine at the beginning of the XXI century]. *Demography and social economy*, no. 1, pp. 9–22.
9. Kudlaenko S.V. (2017). *Derzhavna sotsialna polityka u sferi ekonomichnykh vidnosyn: kontseptualni zasady* [State social policy in the field of economic relations: conceptual principles]. *Bulletin of Khmelnytsky National University*, no. 2, vol. 1, pp. 206–209.
10. The Web's Largest Resource for Definitions & Translations (2020). Available at: <https://www.definitions.net/> (accessed 10.09.2020).
11. Platt L. (2020). *What is social policy?* Available at: <http://www.lse.ac.uk/social-policy/about-us/What-is-social-policy> (accessed 10 September 2020).
12. Eurostat (2020). Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Social_protection_statistics_-_social_benefits (accessed 11 September 2020).
13. Kennedy P. (2013). *Key Themes in Social Policy*. London: Routledge, 201 p.
14. Spicker P. (2008). *Social Policy Themes and Approaches*. 2nd edn. Bristol: Policy Press, 278 p. Available at: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0952076709356879> (accessed 11 September 2020).
15. Social Policy and Inclusive Development (2020). UNRISD. Available at: [https://www.unrisd.org/80256B3C005BB128/\(httpThemes\)/45BFA59AD19785868025791F0044BF07?OpenDocument](https://www.unrisd.org/80256B3C005BB128/(httpThemes)/45BFA59AD19785868025791F0044BF07?OpenDocument) (accessed 11 September 2020).
16. Popova T.L. (2013). *Sotsialne zaluchennya: kontseptualni pidkhody do vyznachennya* [Social inclusion: conceptual approaches to defining]. *Public administration: theory and practice*, no. 1. Available at: <http://academy.gov.ua/ej/ej17/PDF/16.pdf> (accessed 11 September 2020).
17. Atkinson A.B. (2010). *Analysing and Measuring Social Inclusion in a Global Context*. United Nations. New York. Available at: <http://www.un.org/esa/socdev/publications/measuring-social-inclusion.pdf> (accessed 11 September 2020).

Красота Е. В.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

АКТУАЛИЗАЦИЯ ФУНКЦИЙ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ И СОЦИАЛЬНАЯ ИНКЛЮЗИЯ

Резюме

В статье исследована эволюция социальной политики и обобщены подходы к ее определению. Сосредоточено внимание на целесообразности актуализировать функции социальной политики, сменить акцент с доминирующей функции социальной защиты и помощи наименее обеспеченным слоям населения на современную функцию социального вовлечения всех граждан во все сферы общественной жизни. Обоснована необходимость изменения подхода к социальной политике на основе концепции социальной инклюзии. Определено, что социальную инклюзию можно трактовать как желаемую ситуацию, при которой все члены общества имеют достаточные возможности и доступ к ресурсам для полноценного и полноценного участия во всех сферах общественной жизни. При этом социальная инклюзия не ограничивается только социальной сферой, а проявляется и в экономической, и в публичной, и политической сферах общественной жизни.

Ключевые слова: социальная политика, социальная защита, государство всеобщего благосостояния, социальная инклюзия, социальная эксклюзия.

Krasota Olena

Taras Shevchenko National University of Kyiv

UPDATING THE SOCIAL POLICY FUNCTIONS AND SOCIAL INCLUSION

Summary

The article examines the evolution of social policy from its individual elements in the ancient world to the formation of the well-known theory of Welfare State. The article also summarizes the approaches to defining social policy. The article argues the need to update the functions of social policy in the twenty-first century. The content of social policy is traditionally confined to social protection, to the provision of social transfers to the poor, to the legislative establishment of social standards minimum, especially the subsistence level and the minimum wage. Hence, we have an established point of view of social policy identification exclusively with the policy of protecting citizens from adverse social and economic circumstances, from poverty. In this case, people are passive members of the process and lack motivation for productive activity. This practice has led to the consolidation of views on social policy solely as a policy of survival and overcoming. The article, based on statistics from the Ukrainian economy, illustrates that, despite the growth of various social benefits for the poor, poverty has still not been overcome. Therefore, the author believes that the implementation of modern social policy should take place in a different way than through social protection system. The article substantiates the need to change the approach to social policy based on the concept of social inclusion. The author's vision of social inclusion is that it is not just the opposite of social exclusion, but a desirable state when all members of society have ample opportunity and access to consumption of goods, ownership of resources, management processes for full participation in all spheres of public life, that is, in the economic, social, public and political spheres. It is social inclusion includes giving all the society members equal rights regarding access to all resources and goods, and involving people in economic, social and political changes. It shifts the emphasis on human development, supporting people's well-being, reducing poverty and inequality. It aims at more active participation in the economy and GDP.

Keywords: Social Policy, Social Protection, Welfare State, Social Inclusion, Social Exclusion.